

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש פרשת תרומה

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,
נא לשלוח בקשות למייל
pnineeh@gmail.com

פרשת תרומה

שמות פרק-כה

ב **דבר אל בני ישראל.** צריך לדעת למה לא הספיק במה שקדם לומר **לאמר** והדבר מובן שלבני ישראל יאמר. או לא היה צריך לומר לאמר ויספיק באומרו דבר אל בני ישראל. ונראה לי על דרך מה שאמרו ז"ל (יומא ד'): מנין שהאומר דבר לחבירו שהוא בבל תאמר שנאמר וידבר ה' אל משה לאמר. ועל פי הדברים האלה יצטרך לומר דבר אל בני ישראל שאם לא כן יחשוב משה כי לא בא אלא לתת רשות שאין זה בבל תאמר חובה מנין תלמוד לומר דבר וגו'. ולדרך זה תמצא מרגוע לנפשך בכל התורה כולה שאמר הכתוב לאמר וחזר לומר דבר, כי בכל מצוה צריך לומר לו לאמר ודבר ובאחת מהנה לא יהיה נשמע שחובה עליו הם הדברים לאומרם להם אלא רשות, ורבתינו ז"ל (ילקוט הראובני) דרשו דבר אל בני ישראל שלא ימנה עליהם מערב רב ודורשים לשון דברות ושררה. עוד יתבאר בסמוך באופן אחר:

ויקחו לי. צריך לדעת למה כתב וא"ו בתחלת ענין. ואולי שירצה על דרך אומרם ז"ל (שקלים פ"א מ"ג) ממשכנין על השקלים, ואמרו ז"ל (תנחומא) כי ג' תרומות שנו כאן ב' מהם שקלים בקע לגלגולת אחת לאדנים ואחת לקרבנות צבור והג' נדבת המשכן עד כאן. וכפי זה נתכוון באומרו **ויקחו** כנגד נדבת השקלים הרמוזה בתרומה הסמוכה לה לומר שישנו בכפייה לשקול, וסמך תיבת **ויקחו אל בני ישראל** לרמוז שבשקלים מדבר הכתוב שאינם שוקלים אלא בני ישראל ולא בנות ישראל דכתיב (לקמן ל"ג) כל העובר וגו'. ולפי זה אומרו **מאת כל איש** פירוש שהלקיחה תהיה בהשואה מאת כל איש ואפילו את אשר ידבנו לבו תהיה לקיחה שוה מכולם ולא ירבה הנדיב ולא ימעט הכילי. ועוד ירצה בתוספת וא"ו לרמוז שכבר קדם דבר אחר והוא נדבת לב כרמוז בסוף דבריו שאמר **אשר ידבנו לבו**, ולדרך זה ידבר הכתוב גם בתרומת המשכן ויחפוץ ה' שכל נדבה תהיה מלב ולא תהיה הנתינה עד שתקדם הנדבה בלב:

עוד נראה לפרש הכתוב על פי מה שאמרו במסכת בבא בתרא (ח'): קופה נגבית בב' ומתחלקת בג' נגבית בב' לפי שאין עושין שררות על הציבור פחות מב' ואמרו שם מנא הני מיילי אמר קרא (לקמן כ"ח ה') והם יקחו ומאי שררות שממשכנים על הצדקה אם אמוד הוא עד כאן. והעלו שם התוספת והר"ן כי ב' שאמרו דוקא בדבר הקצוב אבל שאינו קצוב צריך ג'. ודע כי לענין דין אפילו יחיד אם הוא מומחה יכוף אדם בעל כרחו לדון אותו יחידי כדתניא (סנהדרין ה') אם היה יחיד מומחה לרבים כו' הרי זה דן יחידי, וכתבו התוספת שם ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה וכו'. ומכאן אני למד שהוא הדין וכל שכן הוא שיכול להנהיג שררות יחידי ואינו צריך ב', ומה משפט הצריך ג' דן וכיף שררות שמספיק בב' לא כל שכן. ובזה נשכיל ביאור הכתוב אומרו **דבר אל בני ישראל** אין פירוש לשון דבור אלא לשון שררות ודברות לומר כי הוא לבדו יכול לעשות ב' משפטים שישנם בענין הא' היא ההערכה, והב' היא השררות, שהגם שההערכה צריך ג' והשררה צריכה ב' כנזכר אתה לבדך תהיה דבר על הדבר לצד שאתה יחיד מומחה תספיק במקום ג' ואין צריך למור במקום ב' לענין השררות, ודוקא אתה אבל הזולת **ויקחו** לשון רבים. ותמצא שכן היה דכתיב (לקמן ל"ו ג') ויקחו מלפני משה הרי כי משה לבדו קבל הנדבה בין דבר שיש בו קצבה בין דבר שאין בו קצבה. והגם שבתלמוד דרשו מפסוק (לקמן כ"ח ה') והם יקחו, אולי כי שם חדש לענין השררות שצריכה ב' וכאן לענין פרט לקיחת דבר שאין בו קצבה שלא נתן רשות לעשות הדבר ביחיד אלא למשה אבל הזולת צריך רבים. ולדרך זה יתיישב אומרו **ויקחו** בתוספת וא"ו לצד שקדם ואמר דברותו של משה לזה יוצדק לומר אחר כך ויקחו:

מאת כל איש וגו'. אולי שיכוין לומר כי באיש שיודעים בו שהוא נדיב לב לא יכניסוהו במשפט ההערכה לדעת מה יקבלו ממנו כיון שהוא מוחזק כי לבו נדיב יקחו ממנו את אשר יביא כי ודאי שיודע הוא עצמו שזה הוא יכלתו ואת זו אצדיק שהוא תרומתי הצריך לתת כאומרו **את**

תרומתי. עוד ירצה לומר שאינה חשובה ליקראות תרומתי אלא המובא מנדבת לב האדם, והוא אומר **מאת אשר וגו' תקחו את תרומתי**, אבל המעושה לא קראה תרומתי אלא תרומה דכתיב ויקחו לי תרומה. עוד נראה בדקדוק אומרו ג' ריבויים אלו **מאת כל איש** שלא היה לו לומר אלא מאשר ידבנו וגו', ואולי שנתכוין הכתוב לרבות ג' פרטים שישנם בהדרגה משונה בדין הצדקות מכל ישראל והם היתומים והנשים והשוע, היתומים כמו שאמרו במסכת בבא בתרא (ח'). אין פוסקים צדקה על היתומים ואם לעשות להם שם מותר, הנשים כמו שאמרו בסוף מסכת בבא (ק"ט) שאין לוקחים מהנשים אלא דבר מועט, ואמרו עוד שם כי מועט ומרובה הוא לפי ערך מה שהם הנשים וכמעשה רבינא שלקח שרשרות זהב מהם ואמר כי בערך בני מחוזא דבר מועט הוא, שוע כמו שאמרו בבבא בתרא (שם) שאסור לגבאי צדקה לתובעו ולגבות ממנו וכו' וכמעשה הובא שם (תענית כ"ד). עוד שהיו נשמטים הגבאים מהתראות לפניו לבל יהיה מצר לעצמו ויתן מה שאין בו כח ליתן. והנה בנדבת המשכן אמר ה' למשה שיקח מהג' הנזכרים, והוא מה שריבה בג' הריבויים יתומים נשים שוע, **את** לרבות הנשים, **כל** לרבות היתומים, **איש אשר ידבנו לבו** זה שוע כמשמעו שמשלשתם יקח אפילו דבר גדול:

יש טעם בדבר על פי דבריהם ז"ל (תנחומא) שאמרו כי המשכן הוא כפרה על מעשה העגל, עוד אמרו (שמו"ר פל"ג) וזה לשונם אמר משה לפני ה' וכי ישראל יכולין לבנות משכן אמר לו מהקטן שבהם כו' כי המן היה מוריד לישראל אבנים טובות ומרגליות עד כאן. וגם אמרו (תנחומא) כי מביזת מצרים נטלו קטן שבכולם משא מ' חמורים כסף וזהב ואבנים טובות וכו'. ואמרו (שהש"ר פס' תורי זהב) עוד שביזת הים גדולה מביזת מצרים, הרי שהיה לישראל עושר מופלג, ולפי זה יש טעם נכון לשלשתם כי לא אמרו אין לוקחים מהיתומים אלא במקום שאין בו שם ולא כפרה אבל במקום שיש אחד מהם כמשכן לוקחים מהם, והנשים גם כן במקום כפרה לוקחים מהם, ועוד שהגם שיתנו דבר גדול בערך עושרם המופלג דבר קטן יחשב, והשוע גם כן לצד רוב העושר לא יעשה בו רושם כל מה שיתן לנדבת המשכן אפילו יתן כל הצריך למשכן, ודקדק לומר **תקחו את תרומתי** לומר שלא התיר לקחת מהדרגות הנזכרים מאת כל איש וגו' אלא את תרומתי שהיא תרומת המשכן לטעמים שפירשנו. ובדרך רמז ירצה שיכוין כל אחד לדבק בה' בחינת נפשו הנקראת תרומה באמצעות המעשה, והוא אומר **ויקחו לי תרומה** כי הנפש של ישראל תקרא תרומה דכתיב (ירמי' ב') קדש ישראל לה' ראשית תבואתו ותרומה נקראת ראשית ובאמצעות לקיחת מאת כל איש וגו' ישיגו שתשרה עליהם השכינה, והוא אומר **תקחו את תרומתי** כי השכינה תקרא תרומת ה' והמשכיל יבין:

אז וזאת התרומה וגו'. טעם אומר **וזאת** וגו', אולי שיכוין לומר שלא יביאו ישראל נדבה ממיין א' או מג' אלא צריכין להביא מכל המינים ואינם יוצאים ידי חובת תרומת המשכן אלא בהבאתם מכל המינים, והוא אומר וזאת לומר מלבד חיוב ההבאה עוד אני מצוה שתהיה התרומה ממינים אלו כולם, והטעם כי אין הכנת המשכן מושלמת בחסרון אחד מהמינים, ואין הכונה כי כל איש ואיש מישראל יביא מכלן אלא שבכללות תרומת כל ישראל יהיו כל המינים. או ירצה לומר שיקבלו מהמביאים כל הי"ג מינים ולא יזלזל במביא פשתן ועורות וכו':

אז אבני שהם וגו'. צריך לדעת למה כתב **אבני שהם ואבני מלואים** בסדר אחר כל הי"א מינים ומן הראוי היה לו לסדרם קודם זהב וכסף כי הם מעולים מהם. ואולי כי לצד שמצינו שהנשיאים הביאו אותם באחרונה כשראו שהביאו ישראל כל הצורך למשכן, ותמצא שאמרו ז"ל (במד"ר פי"ב) שהקפיד ה' על זה וחסר אות אחת מהם והנשאם כתיב, לזה סדרם ה' באחרונה לומר כי הם למטה מכולם, ומהטעם עצמו שהם באחרונה והבן:

עוד נראה לומר על פי מה שאמרו ביומא פרק בא לו (ס"ו). שבגדי כהונה מותרים ליהנות מהם ומשמע שאין מועלין בהם. ושוב ראיתי לרמב"ם שכתב כן בפ"ה מהלכות מעילה, ולפי זה בגדי כהונה אינם בהשוואה עם כלי המשכן ועבודתו שכולן קדושתן למעלה מבגדי כהונה ומועלין בהם ומעתה בדין הוא לסדר באחרונה אבני שהם ואבני מלואים אחר כל הי"א דברים לצד שכל י"א הדברים כולם הם צורכי המשכן ועבודתו מה שאין כן האבנים שאינם אלא לבגדי כהונה, והגם שבהי"א דברים יש גם כן בקצת מהם שהם לצורכי בגדי כהונה אף על פי

כן אין לך מין ומין מהי"א שאין בו צורכי משכן ועבודתו מה שאין כן האבנים שאינם אלא לבגדי כהונה. עוד נראה על פי דבריהם ז"ל שאמרו ביומא (ע"ה.) שהעננים היו מביאים את אבני השוהם וכו' אם כן משלחן גבוה היו מביאים בלא טורח ויגיעה ולא חסרון כיס אשר על כרחו סדר נדבתם אחר כל הנדבות שמביאין מכיסם ועל ידי טודח:

ח ועשו לי מקדש וגו'. צריך לדעת למה קראו **מקדש** ותיכף חזר בו וקראו משכן דכתיב **את תבנית המשכן.** ונראה כי אומרו **ועשו לי מקדש** היא מצות עשה כוללת כל הזמנים בין במדבר בין בכניסתן לארץ בכל זמן שיהיו ישראל שם לדורות, וצריכין היו ישראל לעשות כן אפילו בגליות אלא שמצינו שאסר ה' כל המקומות מעת שנבנה בית המקדש כאומרו (דברים י"ב ט') כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, ולזה לא אמר ועשו משכן שיהיה נשמע שעל אותו זמן לבד נאמרה מצוה זו. ואחר שצוה דרך כלל אמר פרט הנעשה במדבר שאינו מקום לבנות בו בנין אבנים שיעשה משכן כסדר האמור. ותמצא שכתב רמב"ם בפ"א מהלכות בית הבחירה מצות עשה לעשות בית לה' דכתיב ועשו לי מקדש עד כאן, וטעמו הוא משינוי הלשון כמו שכתבנו. עוד ירצה באומרו **ועשו לי מקדש** כי מעת שעושים אותו לשמו יתברך כאומרו לי הגם שעדיין לא שרתה בו שכינה הרי הוא מקדש ודין קודש יש לו:

ושכנתי בתוכם. ולא אמר בתוכו לומר שהמקום אשר יקדישו לשכנו יהיה בתוך בני ישראל שיקיפו המשכן בד' דגלים. ואולי כי דברים אלו הם תשובה למה שחשקו ישראל (במד"ר פ"ב) בראותם בהר סיני שהיה ברוך הוא מוקף בדגלי המלאכים והוא אות בתוכם וחשקו אהב להיות כן בתוכם, ולזה באה התשובה מבוחן לבות ואמר **ועשו לי מקדש ושכנתי** כמו כן **בתוכם:**

ט ככל אשר וגו'. בפסיקתא (רבתי ט"ז) אמרו כשאמר ה' למשה ועשו לי וגו' נבהל משה ואמר לפניו הלא השמים ושמי השמים לא יכללוהו וגו' עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא לא כמו שאתה סובר אלא כ' קרשים וכו' עד כאן. וצריך לדעת מי עמד בסוד ה' ומשה עבדו לדעת כל הדברים שעברו ביניהם, והגם שכל דבריהם דברי קבלה הם עם כל זה לא יבצר דבר מהכתובים. ונראה לומר לדבריהם ז"ל שהוקשה להם שאין משמעות לכתוב ממה נפשך אם הוא נמשך למטה על זה הדרך ככל אשר וגו' תעשו לא היה לו לומר וכן בתוספת וא"ו אלא כן תעשו שהיא גזרת תחלת מה שאמר ככל אשר וגו', ואם אומרו ככל חוזר לאומרו ועשו לי מקדש לא היה לו להפסיק באומרו ושכנתי בתוכם אלא היה לו לומר ועשו לי מקדש ככל אשר וגו' ואחר כך יאמר ושכנתי וגו', וממה שהקדים לומר ושכנתי גילה ה' כי גמר מאמר כללות המצוה ולא הוצרך לומר בה ככל וגו' וסמך על מה שיודיענו כל פרטי המעשה שיעור הקרשים וכל הכלים כמו שאמר אחר כך, וממה שאנו רואים שנמלך אחר כך לומר ככל וגו' המשכיל יבין שזה היה לצד דברים שנולדו באמצע שזולת זה מתחילה מאי סבר שלא אמר ככל ולבסוף מאי סבר. ונשכיל לדעת מה הם הדברים שיכולין להיות באמצע, מהתשובה אתה יודע השאלה, והתשובה היא **ככל אשר אני** וגו' הא למדת שחשב יותר והסברא תצדיק ותאמת זה ויותר זה אין לו שיעור לבבך יבין כי ישנה לתמיה, והוא אומרם שאמר הלא שמי השמים וגו' ועל זה הוצרך להשיבו ואמר לו **ככל אשר** וגו' והראהו תבנית המשכן באותו מצב, והכתוב מעיד על זה מאומרו **מראה** ולא אמר אראה לעתיד, ואז ראה כי היה עשרים קרשים וגו'. וטעם הראיה ולא הספיק בדיבור, אבאר בעזרת השם בסמוך:

ודרך זה נעלה להבין דבריהם ז"ל (ברכות נ"ה.) שאמרו בפסוק (לקמן ל"ח כ"ב) ובצלאל וגו' עשה את כל אשר צוה אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו וכו' משה צוה לבצלאל לעשות כלים תחילה ואחר כך משכן אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחילה בית וכו' אמר לו כך שמעתי מפי הקדוש ברוך הוא בצל אל היית כי בודאי כך צוה לי הקדוש ברוך הוא וכו' עד כאן. וקשה איך ישכח משה מצות ה' חם ושלוש שיאמן עליו דבר כזה. ולהבין הענין יש להעיר עוד כי כפי סדר הכתוב רואני כי ה' הקדים מצות הכלים תחילה את הארון וכפורת וכרוביו ואחר כך השולחן ואחר כך המנורה ואחר כך המשכן ומשה אמת ודבריו אמת ולמה חזר מדבריו הראשונים. אכן לפי מה שפירשנו כי כשאמר ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן אז באותו מצב הראהו המשכן בתחלה וכשפרט לו פרטי המעשה הקדים

הכלים, ויש בזה ב' דרכים בדברי ה'. האחד שיקדים המשכן כמובן מפסוק א' דכתיב **את תבנית המשכן** ומה שהקדים ה' בסדר המעשה את הכלים לא להתחיל בהם אלא להתחיל ממה שגמר שהוא תבנית הכלים, והב' שכוונת ה' הוא להקדים הכלים כסדר שאמר ה' בפרטי המעשה, וטעם שהקדים ה' בפסוק א' לומר **את המשכן** קודם הכלים הוא לצד שהתמיהה שהיתה למשה שמים ושמי שמים וגו' כמו שכתבתי למעלה לא היתה אלא על המשכן לזה באה התשובה בהוראת המשכן כי קטן הוא ובאגב הודיע הכתוב כי גם הראהו עם תבנית המשכן תבנית הכלים שהיו בו. ואולי כי נתכוין גם כן לומר כי אין צורך שיהיו גדולים בהפלגה, וכשבא לסדר סדר פרטי המעשה הקדים הכלים, ומשה עליו השלום מתחילה הכריע בפירוש דברי ה' כדרך ב' וכשדן לפניו בצלאל הכריע בסברא כדרך הראשון, ולזה תמצא שאמר המדרש שאמר משה ודאי כך אמר לי הקדוש ברוך וצריך לדעת למה אמר ודאי אלא לצד שהיו לפניו ב' דרכים הנזכרים ומתחלה ברר אחד מהם ועתה חזר בו ואמר בודאי כי האמת הוא כדבר בצלאל. והנה לצד שלא אמר לו ה' בפירוש את מי יקדים לא יאמר על זה חס ושלום ששכח דברי ה', ואל יקשה בעיניך לפי דברינו לשון המאמר שאמר משה כך שמעתי מפי הקדוש ברוך הוא. אין הכוונה לומר שאמר בפירוש הקדים המשכן אלא פירוש לפי סדר הדברים כן נשמע. ונשאר לתת טוב טעם למה הוצרך ה' להראות את תבנית המשכן, ואולי כי לצד שלא באו הדברים אלא תשובה לדברי משה שאמר שמים ושמי וגו' לזה אם היה משיב ה' כ' קרשים וכו' היה שומע משה כי לא בא השיעור אלא לומר כי יקבל ויתרצה ה' בבית קטן כזה מבלי להטריח ואין בדיוק שיעור זה מצוה, ולו יהיה שיאמר ה' אליו בצו לצו שלא יוסיף עם כל זה עדיין ישנו שהוא לטעם הסתפקות במועט, אשר על כן הראהו ה' תבנית המשכן דמות שהוא למעלה ובזה יצדיק כי זו מצותו לא למעלה ולא למטה:

ובדרך רמז ירמוז הכתוב באומרו בסדר זה שהקדים **ושכנתי בתוכם** קודם אומרו **ככל** לומר לו ענין גדול כי בחינת הקדושה והדרגותיה לא בגדר המספר כי גבוה מעל גבוה וגבוהים, הלא תמצא אומרם ז"ל (אבות פ"ג) אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו שנאמר (לעיל כ' כ"א) בכל המקום אשר אזכיר את שמי ואמרו על ב' וגו' וה' ועשרה וכל אחד כפי הדרגתו, ואמרו עוד (ב"ד פ"ד) שאין השכינה שורה על פחות מם' ריבוא כי מטעם זה לא נתנה תורה להאבות עד שהיו הבנים במספר ס' ריבוא, מכאן תקיש ותדין כי הדרגות הקדושה הם מא' עד ס' ריבוא, וזה בבחינת המספר ובבחינת האיכות כמה הדרגות מאחד לאחד עד אין קץ. וכיון שכן כאשר אמר ה' למשה שישכון בתוכנו לא ידע משה הדרגות של בחינת השוכן כמה שיעורה לזה נתחכם ה' ודבר אליו כדברים האלה **ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך** סמך **ככל אשר** וגו' **לושכנתי** לומר כי אותה בחינה המדברת עמו כשיעור אותה המרכבה אשר היה מראהו ישכון בתוכם, וכפי זה תהיה נקשרת תיבת **ככל** וגו' עם **ושכנתי** וגו':

וכן תעשו. הנה לפי מה שפ"י שהראהו תבנית המשכן לומר כזה תעשו לא פחות ולא יותר אל יקשה לך אם כן לא היה צריך לומר לומר וכן תעשו, כי תמצא שאמרו בשבועות דף י"ד וזה לשונם אחד הנכנס לעזרה וכו' שאין מוסיפין על העיר והעזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וע"א סנהדרין מנא הני מילי אמר רב שימי אמר קרא ככל אשר אני מראה וגו' ואת תבנית כל כליו וכן תעשו לדורות. הנה כי באה וכן תעשו לצוות שיעשו כסדר הזה לדורות, ודע שדרשת לדורות דורש לה התלמוד מתיבת וכן תעשו לא מתוספת וא"ו לבד, כי לכשנאמר שאינו דורש אלא יתור תיבת וא"ו אין כאן יתור כי אם היה אומר הכתוב כן תעשו לא היה נשמע כוונת ההודעה שבא הכתוב להודיענו שעברו הדברים בין משה ובין ה' ויהיה קשה לי לשמוע דברי ה' למה לא אמר ככל וגו' קודם אומרו ושכנתי, אלא ודאי שכל תיבת וכן תעשו מיותרת, וכן פירש רש"י שם בשבועות וזה לשונו וכן תעשו קרא יתירה למדרש לדורות עד כא. וטעמו של רש"י ז"ל לא מטעמינו אלא לצד שפירש ככל אשר אני וגו' שהוא מחובר למעלה ועשו לי מקדש וגו' ככל וגו' אם כן הרי בא הדבר לעיכוב שלא יחשוב להתנדב לעשות גדול אם כן וכן תעשו למה לי לדורות, ולדרכנו שהלכנו לשיטת דברי רבותינו ז"ל כי אומרו **ככל** וגו' בא להשיב למשה עיכוב השיעור ממה שהראה לו כיוצא בו בשמים מזה ירגיש שלא ישנו:

וראיתי להרב אבן עזרא שפירש וכן תעשו על הכלים לפי שלא הוזכר בתחלה אלא ועשו לי מקדש. ולא נתן לב הרב לומר טעם שהוצרך לומר וכן תעשו על הכלים ולא הספיק במה שמצוה בסמוך על פרטות כל הכלים, בשלמא מה שאמר ועשו לי מקדש היא כללות המצוה וטעמה שיעשה מקדש לשכון ה' בתוכו ואחר כך אמר אופני הבנין מה שאין טעם זה צודק במאמר וכן תעשו על עשיית הכלים אם לא שתאמר כדברי רבותינו ז"ל שדרשו לדורות, ולא ידעתי למה מעלים עיניו מאור החיים אשר האירו רבותינו ז"ל. גם בעיני יפלא דברי רמב"ן ז"ל שהשיג על דברי רש"י שאמר וכן תעשו לדורות ואמר ולא ידעתי אם יהיה זה אמת שיתחייב שלמה לעשות כלי בית עולמים כתבנית אלו ומזבח הנחושת עשה כ' אמה אורך ועשרים רוחב (דה"ב ד) עד כאן. מדבריו נראה כי נעלמה מלפני זכרונו סוגיית מס' שבועות שדברי רש"י הם דברי הגמרא ומה מקום לחלוק על התלמוד. והיה נראה לומר שסובר רמב"ן כי מה שאמרו בש"ס וכן תעשו לדורות אין הכוונה על שיעור הכלים אלא על דברים האמורים שם שצריך מלך ונביא וכו' וע"א סנהדרין, ואין דבריו נראים כי מי מפיס. ועוד לדבריו מה מקשה שם בגמרא ממשיחת כלים שמקדשת כלים שעשה משה ולא בשאר כלים שעשו זולת משה והוצרך הש"ס להביא להם ראייה מהפסוק והיה יכול לומר כי לא לכל הפרטים אמר הכתוב וכן תעשו לדורות אלא לדברים שמנו שם במשנה:

אלא שצריך ליישב קושיית רמב"ן ממזבח הנחושת שעשה שלמה. וראיתי להרא"ם שרצה ליישב ואמר כי אין כוונת וכן תעשו על השיעור ממש אלא על דוגמת תכונת הבנין הרחב בערך האורך וגובה לפי ערך ארכו ורחבו אבל לענין הגודל אין קפידא, ולזה כשם שמזבח שעשה משה היה ה' על ה' כמו כן עשו לדורות מרובע עשרים על עשרים, ונסתייע הרב מדברי התוספת כפרק הזורק שבת (צ"ח:) שהקשו למה שנשמע מדברי הש"ס כי רוחב המשכן היה עשר אמות מנין להם זה ודלמא רחבו אחד עשר אמות כו' ותיריך ר' יהודה דמבית עולמים ילפינן לה שהיה אורכו ששים אמה ורחבו עשרים הכי נמי במשכן רחבו שליש אורכו וכתבי וכן תעשו עד כאן. והקשה הרב על זה אם כן למה לא עשה הגובה של המזבח כתכונת מזבח משה שעשה ג' גובה לה' אורך ורוחב ולפי שיעור זה יעלה למזבח שלמה שהיו בו כ' על כ' שנים עשר גובה ותיריך כי כך באה ההלכה שלא אמר וכן תעשו אלא על אורך ורוחב לבד ולא על הגובה עד כאן:

ולפי דעתי אין דברי הרב נראים כי מה שכתב כי וכן תעשו לדורות לא באה אלא על תכונת הבנין ולא על שיעורו לא יקובלו הדברים מפיו בלא הוכחה מהש"ס, ואם מחמת הקושיא, יותר יש להניח הדבר בצריך עיון מלבדות מדעתינו דברים שאין להם על מה שיסמוכו, ומה שהוכיח מתירוצ' ר"י, וגם עליו אני דן, ועוד אינו הוכחה כי ר"י לא סמך תירוצו על דרשת וכן תעשו, ומה שכתב הרב בהעתק דברי ר"י וכתבי וכן תעשו אינם מדברי ר"י אלא הרב להצדיק דבריו אמר כן, ופירוש דברי ר"י הוא כי גילוי מלתא הוא אומר כי ממה שראינו שהיה בבית עולמים עשרים על ששים וכאן במשכן יש ספק אם היה עשרים אורך ועשרה רוחב או אחד עשר יתגלה הספק מבית עולמים, או אפשר שהיה להם איזו ראייה ללמוד סדר זה מבית עולמים ולא מדרשת וכן תעשו, וזה לך האות כי לא הזכיר ר"י דרשת וכן תעשו לחזק תירוצו, ועוד מה שהוסיף להקשות מהגובה ואמר כי באה ההלכה מהר סיני שלא נאמר וכן תעשו אלא על תכונת הריבוע ולא על תכונת הגובה לשיעור הריבוע:

דע כי נחלקו רבותינו ז"ל (זבחים נ"ט:) רבי יהודה ורבי יוסי ר' יוסי סובר כי כל מזבחות הנחושת בין מה שעשה משה בין מה שעשה שלמה בין מה שעשו בני גולה ושעתיד להעשות כולן עשר אמות גובה של כל אחד מהם וג' אמות שכתוב בתורה מקום המערכה לבד עד כאן. וסברא זו הלכה היא (רמב"ם הל' ב"ה פ"ב) וסוגיית פרק שתי הלחם (מנחות צ"ז) כדעת זו מגדת ולסברא זו אין קושיית הרא"ם קושיא כל עיקר, ור' יהודה חולק וסובר דברים ככתבן ג' אמות קומתו. והנה קושיית הרא"ם אינה צודקת אלא לסברת ר' יהודה ומן הראוי לא היה מדבר דבריו בדרך פשיטות שנראה כי הם דברים מוסכמים אשר לא כן הוא. ומה שתי הרב ז"ל כי כך באה ההלכה וכו', מסוגיית שבועות לא משמע כן ממה שאמר הש"ס אמתניתין דאין מוסיפין על העזרות וכו' מנא הני מילי ומתרץ רב שימי דאמר קרא וכן תעשו לדורות עד כאן. הנה ממה ששואל הש"ס מנא הני מילי והוצרך רב שימי לתרץ שמע מינה כי השואל לא היה

יודע דרשת וכן תעשו לדורות וממוצא דבר אתה יודע כי לא היה יודע גם כן ההלכה שאמר הרב שבאה על הגובה שאינה לדורות שאם היה יודע ההלכה בהכרח שהיה יודע דרשת וכן תעשו לדורות שעל משמעותה באה ההלכה וכיון שכן למה לא הקשה השואל עצמו מגובה המזבח שלא עשאו שלמה כשל משה שהיא קושית הרא"ם עצמה שהרי אין לה תירוץ אלא בהלכה שבאה על זה והלכה זו לא ידעה השואל כנזכר, ויש עוד להוכיח מעומק הסוגיא כי לא היתה הלכה בזה ודברי הרב שלא בדקדוק:

ואני אומר כי אין קושית רמב"ן מהמזבח שהיה עשרים על עשרים ולא קושית רא"ם מהגובה קושיא, והרי לפניך ברייתא ערוכה בפרק קדשי קדשים (זבחים ס"ב). וזה לשונם תנו רבנן קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינם מעכבין וקאמר בש"ם מנא הני מילי דאמר קרא המזבח לעכב עד כאן. הרי כי מזבח עצמו שעשה משה יכול היה לעשותו מעשרים על עשרים והגובה גם כן יכול היה לעשותו יותר מג' אמות ואם כן מה מקום לקושית הרב ממזבח שעשה שלמה כי הקדוש ברוך הוא גילה כי אין מעכב גובה ורוחב ואורך, וגם הרא"ם ז"ל נעלם מעיניו דברי הברייתא וחשב כי לא היה משה יכול לעשות המזבח ביותר משיעור זה וגם הגובה צריך שיהיה ה' על ג' גובה ולא על יותר והוצרך לתרץ ב' התירוצים הכחושים. והנה שתלתי לך עץ שתול על מים ותחזק בו בל תמוט כי אומרו וכן תעשו הוא על דברים המעכבין במזבח מדבר שהם קרן וכבש ויסוד וריבוע כדקתני בברייתא וגם שלא יפחות מחמש אמות רוחב וה' אמות אורך כמו שאמרו שם בפרק קדשי קדשים ובלבד שלא יפחיתנו ממזבח שעשה משה:

אלא שנשאר לנו לדעת שאר הפרטים שבמשכן היו לעיכובא ובבית עולמים לא היו מעכבין ואדרבה כתב רמב"ם בפ"א מהלכות בית הבחירה שאין בונים אלא באבנים או בלבנים. והנה הבינותי בכל מה שכתב רמב"ם במשפטי בית אלהינו ואראה כי בג' כלים כתב שצריך שיהיו כמות כלים שעשה משה במדבר ממש והם השלחן והמנורה ומזבח הזהב וכן מפורש בפרק שתי הלחם אבל שאר כלים וצורת הבית אין לקחת שיעור לדורות ממעשה משה במדבר, ולפי זה היה נראה לומר כי לא באה מצות וכן תעשו לדורות אלא בכלים ואין זה אמת כי בגמרא דרשוהו לענין קידוש העזרה וזה יגיד שגם על הבית באה המצוה לדורות, ועוד גם בכלים רואני שעשה שלמה כרובים שניים ומשונים הרבה מכרובים שעשה משה (מ"א ו') וכמה שנוים היו בשאר הכלים:

והנה בהשכלה מועטת בענין אין שום קושיא כלל, כי יש לדעת כי כל בנין הבית והכלים לא עשאו שלמה כפי אשר נראה בעין שכלו לפאר אלא על פי נביא וגם הנביא הגיד כי לא דברי נבואתו הגיד אלא דברי קבלתו דכתיב בדברי הימים (א' כ"ח) ויתן דוד לשלמה בנו תבנית האולם וגו' ותבנית כל אשר היה ברוח עמו וגו' הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית וגו', וכתב עוד (רש"י שם) אשר היה ברוח עמו כאשר הראהו שמואל הרואה, ואמרו ז"ל באגדת שמואל (מדרש שמואל פט"ו) רבי ירמיה בשם ר"ש כו' בית המקדש מסרה הקדוש ברוך הוא בעמידה למשה ומשה מסדה ליהושע בעמידה וכו' יהושע מסרה לזקנים בעמידה דכתיב ויאסוף יהושע וגו' ויתיצבו וגו' זקנים מסרוהו לנביאים בעמידה נביאים מסרוהו לדוד בעמידה וכו' דוד לשלמה וכו' ואומר הכל בכתב וגו' מלמד שנתנה לידרש מיד ה' מלמד שנתנה במסורת עלי השכיל מלמד שנתנה ברוח הקודש עד כאן. הראת לדעת כי כל מה שעשה שלמה בבית היה הלכה למשה מסיני והכל כתוב בספר גלוי לדורשי תורה ברוח הקודש, וכן תמצא שכתב רש"י בפירוש דברי הימים (פסוק י"ט) וזה לשונו והכל דרש שמואל מן התורה ברוח הקודש כמו ששנינו הר הבית היה ה' מאות אמה על ה' מאות אמה דרש אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים וגו' יהיו חמש מאות על חמש מאות עד כאן. ומן הסתם יהיה כל המעשה נרמז בתורה למבינים ברוח הקודש, ולפי זה מה שאמר הכתוב וכן תעשו לדורות הם על דברים שלא בא עליהם ההפכיות בתורה כמושכל למביני מדע ברוח הקודש בזה יתנהגו על פי מעשה האמור במשכן מדבר אבל דברים שנאמרו בתורה במשפט מקדש עולמים לא תהיה להם סתירה מפסוק וכן תעשו כיון שיש לו מקום לעמוד בו בשאר הפרטים שלא באה עליהם ההלכה והבן:

ולדרך זה גם כן נרתק חבל קושית רמב"ן מעל רש"י וגם נתרפא כאבו של רא"ם בענין שיעור גובה מזבח לו יהיה שהיה גובה מזבח מדבר מעכב:

ולהיות שאמרו רבותינו ז"ל שנתנה לידרש בנינה של בית עולמים מן התורה אמרתי ליטול חלק בדרשה זו בב' וג' פרטים, וזה יצא ראשונה תחילת דבר ה' אמר **ועשו לי מקדש** וגמר אומר **תבנית המשכן** והיה צריך לומר ועשו לי משכן הא למדת כי על ב' מקדשות צוה וכמו שרמזנו בתחילת הענין ורמז מעשהו באומרו חמשים בחמשים כמו שפירש שמואל הנביא עליו השלום ואם אינו ענין למשכן מדבר תנהו ענין למקדש עולם הרמוז באומרו **ועשו לי מקדש**, ומעתה מאמר **וכן תעשו** לדורות אינו נוהג בפרט זה של שיעור תבנית הבית ועודנו במקומו לשאר דברים שדרשו ז"ל בשבועות לענין נביא וסנהדרין וכו':

עוד מצינו (מ"א ו') שעשה שלמה ב' כרובים שניים נוספים על מה שעשה משה ונמצאו ד' כרובים אשר לא צוה ה' גם משונים שינוי גדול מכרובי משה:

ונראה כי הכתוב רמזם במה שאמר (פסוק י"ח) ועשית שנים כרובים וגו' משני קצות הכפורת ועשה כרוב אחד וגו' וכרוב אחד וגו' וקשה למה הוצרך לומר ב' פעמים המעשה ועשית ועשה. עוד קשה שכל הכתוב מיותר כי מאומדו מב' קצות הכפורת מובן הוא שכרוב אחד מקצה וגו'. עוד קשה למה אמר עוד על שני קצותיו. אכן רמז ה' למעשה ב' כרובים שיעשו בבית עולמים מלבד כרובים שיעשה משה, כנגד מה שיעשה לפי שעה אמר **ועשית** לנוכח כי הוא יעשה במשכן, וכנגד כרובי בית עולמים שרמז בתחלת דבריו אמר **ועשה** לא דבר אליו לנוכח אלא כמצוה על עשייה אחרת לזמן אחר שמלבד ב' כרובים הנזכרים שהם מקצות הכפורת עוד יעשו מעשה אחר כרוב אחד מקצה מזה ואלו הם בפני עצמן כמו שכן עשאו שלמה שהיו רגליהם נוגעים בארץ ולא בקצה הכפורת, ופירוש **מקצה** במקום שכלה קצתו, ואולי שנתכוון בתיבת **מזה** לומר מלבד זה וחוזר אל הכרוב שהזכיר. ואחר כך חזר להתנות הכתוב ואמר כנגד כרובים שיעשה משה אמר **מן הכפורת פירוש מגופו של כפורת תעשו את הכרובים** שזכרתי בתחילת דברי שנים כרובים, וכדי שלא תטעה שחוזר אל הכרובים השניים לזה הזכיר פעם ב' **תעשו** שלא היה צריך לומר שכבר אמר ועשה אלא לומר כי אינו מדבר במעשה של כרובי המקדש אלא במעשה משה הוא מדבר ולזה אמר לנוכח **תעשו**, ועוד העיר ה' להבינך כן במה שאמר **את הכרובים** שלא היה צריך להזכירם כיון שבהם הוא עוסק ולא היה לו לומר אלא תעשם או תעשה אותם ומאמרו **תעשו את הכרובים** גילה שאינו מדבר במה שלפניו אלא במה שלפני פניו כמו שפירשנו. ואמרו **על שני קצותיו** פירוש צריך שיעמדו על קצה הכפורת שלא תאמר הן אמת שיהיו מגופו של כפורת אבל אפשר שירדד להם רגליהם ויעמידם בארץ ולא על כפורת הארון, לזה אמר **על שני קצותיו** פירוש שיהיה העמדתם על קצות הכפורת ממש מה שלא התנה כן בב' של בית עולמים:

והגם שתמצא שבמעשה שעשה בצלאל אמר הכתוב כסדר כל האמור שנראה שכל האמור בכתוב ישנו במעשה המשכן של מדבר וישבו רבותינו ז"ל טעם הכפל שלא תאמר שתעשה ב' לכל קצה וכו' יעויין שם בדברי רש"י (פסוק י"ט), והנה אם לא היה לטעם שרצה לרמוז על כרובים השניים שיעשה לעתיד לא היה לו לכתוב תחילה סתם ועשית ב' כרובים ולחזור להסיר הטעות שלא תחשוב ב' מכל צד ויאמר כרוב אחד וגו' ומתחילה היה לו לכתוב ועשית כרוב אחד מקצה הכפורת וכרוב אחד וגו' (מקצה) תעשה אותם, אלא ודאי שנתכוון לרמוז כמו שפירשתי, ופשט הכתובים במקומו מונח כי הלא תמצא מה שפירש שמואל הרואה בפסוק (כ"ז י"ח) חמשים בחמשים אין זה פשט הכתוב אלא דרשה ולא נעקר הפשט גם לדרכינו הגם שישנו לפשט הכתוב ישנה לדרשה מכח הקושיא שהקשינו בסמוך. ועוד תמצא כי כאן במצות ה' דקדק לומר תיבת **ועשה** לדייק מה שפירשנו בה מה שאין כן במעשה בצלאל לא אמר ויעש יספיק בהערה:

ומזבח הזהב מצינו (מ"א ז') שעשה שלמה אחר וגנז לשל משה כמפורש בדברי רבותינו ז"ל (מנחות צ"ט) שהשלחן והמנורה שעשה משה יש בו מחלוקת אם לא היו מסדרין ומדליקין (אלא) בו או גם בשאר שולחנות והמנורות שעשה שלמה היו מסדרים ומדליקין לפעמים בזה

ולפעמים בזה אבל מזבח הזהב דבר מוסכם שנגנז ולא שמשו אלא בשל שלמה, וצריך לדעת למה גנז של משה:

ונראה כי התורה רמזה הדבר במה שעקרה סדר מצות מזבח הזהב ממקום שהיה ראוי לצוות עליו, כי תמצא כי מתחילה התחיל בארון שהוא פנימי פנימיים ואחר כך הכפורת ואחר כך השולחן ואחר כך המנורה ואחריהם המשכן יריעיו קרשיו עמודיו אדניו ואחריו מזבח החיצון ואחריו חצר המשכן ואחריו השמן ובגדי שרת לאהרן וקרבתות החינוך והתמידין ואחר כל זה צוה מזבח הזהב, ויש בזה הרגשה גדולה בשינוי גדול כזה, ורמז בזה שדינו משונה מכל המשכן וכליו כי המשכן וכליו הראוי לבית עולמים ישמש לבית עולמים כגון השלחן והמנורה כמו שכתבנו למעלה שהיו משמשים בבית עולמים ומי שאינו ראוי לבית עולמים כגון משכן וכלים שלא שמשו במקדש, גם מזבח החיצון שלא היה בו הקפדה אלא בריבוע ובמקדש היו צריכין לעשותו גדול לצד הצורך אבל מזבח הזהב הגם שלא תשתנה עבודתו שהוא הקטורת חצי מנה בבוקר וחצי מנה בערב אף על פי כן לא ישמש בבית עולמים ועשה אחר ונגנז לחלוטין מה שלא עשה כן בשולחן ומנורה שעשה משה שהגם שעשה עשרה של משה עולה על כולן, וענין רמיזות מעשה בית עולמים אינו אלא רמז בעלמא:

ועשו ארון. טעם שבארון שינה ה' את דברו הטוב מכל הכלים שבכולם אמר ועשית שולחן ועשית מנורת וגו' ואת המשכן תעשה ועשית את המזבח עצי וגו', וגם בפרטי הארון עצמו גמר אומר בנוכח דכתיב וצפית אותו ויצקת לו ועשית בדי וגו', אולי שרמז שאין גופה של תורה יכול להתקיים אלא בכללות כל ישראל ואין מציאות בעולם יכול עשות כל עקרי התורה וזה לך האות אם הוא כהן הרי זה אינו מקיים נתינת כ"ד מתנות כהונה ופדיון בכור וכו' ואם הוא ישראל הרי אינו יכול לקיים מצות עשה שבהקרבת הקרבנות ודיניהם אשר רבו מצות עשה שבהם וכן לוי ובכללות כל ישראל יקיימו כללות עקרי התורה, לזה אמר **ועשו** לשון רבים, ובשאר פרטי תיקוני הארון אמר לשון יחיד כי לתקן כלי התורה שהם לומדיה ועמליה והכנותיה יכולין להתקיים מאדם אחד:

עוד אולי שקדם לדבר לו בלשון זה לגלות לו על כל המעשה שהגם שמדבר עמו לנוכח לא אליו בא המצוה אלא לזולת שהם חכמי לב כמו שבאר אחר כך ומכנה הדבר אליו לפי שהוא המצוה לישראל. עוד לפי מה שאמרו ז"ל (רש"י פ' עקב) כי ארון עץ עשה משה ושם שם הלוחות תיכף בירידתו מן ההר עד שעשה בצלאל הארון שהונחו שם לעולם, וכן אמר בפרשת עקב (דברים י' א') ועשית לך ארון עץ דקדק לומר לך פירוש אין פירוש ועשית כשאר ועשית אשר צויתך במעשה משכן ועשית שולחן ועשית מנורת ועשית מזבח וכולן לא עשאו אלא בצלאל, דבר זה לך אני מצוה לעשות, וכן עשה דכתיב (שם ג') ואעש ארון עצי שטים וכתוב (שם ה') ואשים את הלוחות בארון אשר עשיתי, אשר על כן אמר כאן **ועשו** פירוש מלבד מה שתעשה אתה שהוא לפי שעה עוד יעשו העושים, ומנכסי נדבת המשכן, ואם היה אומר ועשית היה סובר משה לדון ממה שגילה לו בארון שלפי שעה שיהיה משלו גם את זה יהיה הדבר כן, או יחשוב שיהיה אותו ארון עצמו שכבר עשה, לזה אמר לא כן הוא **ועשו** וגו', ובשאר מעשים שלא היה מעשה זולת האמור דבר הכתוב כדרכו ועשית (לו) לומר שהזכות מכונה למשה הגם שאחרים עושים:

טו) לא יסורו ממנו. טעם שהוצרך לומר **ממנו** ולא הספיק לומר לא יסורו והענין מובן שממנו הוא, אפשר שנתכוון לומר שאין צריך שיהיו מהודקין ממש שלא יזוזו מתחילתם לסופם בטבעות עצמם אלא שלא יסורו מהארון היא ההקפדה, אלא שביומא (ע"ב.) אמרו וזה לשונם רבי יוסי בר חנינא רמי כתיב בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו וכתוב והוא את בדיו הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין עד כאן. מדברי הגמ' מוכח כי לא יסורו לבד משמע ליה שלא יזוזו ואולי כי תיבת **ממנו** יש בה משמעות אחר כי בא לרבות שלא יזוזו אנה ואנה לזה אמר הכתוב (י"ד) **והבאת**:

עוד נראה כי אם לא אמר והבאת הייתי אומר כי מה שאמר הכתוב ממנו בא לומר שאין חיוב מלקות אלא על הסרתם בהחלט ולעולם יש איסור אפילו בהזתם תלמוד לומר **והבאת** פירוש

לשון הבאה שאם כונת הכתוב שיהיו קבועים ולא זזים היה לו לומר וקבעת או וחברת ולא והבאת שיהיה נשמע שיהיו נכנסים ויוצאים:

וראיתי להתום' שהקשו למה הביא רבי יוסי בר חנינא פסוק והובא, והק' עוד מפסוק ושמו את בדיו בשעת סילוק מסעות שנראה שהיו נותנים אותם בכל מסע הא למדת שהיו מסירים אותם והתורה אמרה לא יסורו ממנו וא' כי היו שמונה טבעות בארון וד' בדים ודייק הכתוב שאמר ויצקת לו ד' טבעות וגו' וכתבי ושתי טבעות וגו' הא למדת שהם שמונה יעיין שם דבריהם, ואין אני מצדיק דברים אלו כי רבו הקושיות על האותיות, והדבר פשוט כי טעות נפל בספרים וצריך לומר במקום והובא והבאת את הבדים בטבעות וקושית ושמו בדיו נראה לי לומר כי להיות שהבדים היו לשאת את הארון בהם לזה כשצוה ה' לכסות את הארון בפרוכת המסך צוה ששימו הכהנים הכנת הבדים שיוציאו ראשי הבדים, ופירוש ושמו קונפוני"ר בלע"ז כדי שיהיה בסדר ואופן שישאו אותם הלויים על כתפיהם שלא יצטרכו הלויים להוציא ראשי הבדים ויזונו עיניהם מן הקודש. והר"י מאורלייניש פירש ששימו הבדים על כתפי הלויים וכבר דחו התום' דבריו יעיין שם דבריהם. ועוד יש להקשות על דבריו ז"ל כהנה וכהנה ויותר יש לבחור בדברינו. וטעם אומרו ושתי טבעות לא ידעתי מה יפרשו בפסוק (לקמן כח ג) ועשו את בגדי אהרן וגו' ואלה הבגדים ובהכרח לומר שאין יותר מח' וכאלה רבות ותהיה זאת כאח' מהם בוא"ו נוסף שבא לאיזה דרשה, ואולי כי צוה ה' לעשות ב' טבעות שיהיו קבועים בגוף הארון ואינם נעים ונדים ואחר כך יעשה ב' טבעות ויכניסם בטבעות הקבועים בארון ואלו הם נעים ונדים וזה מיופי הנעשה בהתכונות הנושאים לכבוד ולתפארת ולעולם לא היו אלא ב' בדים אשר בהם היו נושאים הארון:

כא ונתת את הכפורת וגו' ואל הארון תתן וגו'. קשה למה הוצרך לומר פעם ב' ואל הארון תתן אחר שכבר אמר למעלה ונתת את העדות וגו'. ורש"י ז"ל יישב שירצה לומר שיתן תחלה העדות ואחר כך יתן הכפורת עליו עד כאן. משמע מדבריו שהיה מקום לטעות שיתן העדות על הארון, ואין דעתי נוחה לומר שיש מקום לטעות בזה ומה גם שאין מקום שם כי הוא מקום הכרובים, ועוד היה לו לומר בפסוק ראשון במקום תיבת אל תוך ולא היה צריך לכתוב פעם ב' ואל הארון. ויש עוד להקשות בזה. ורא"ם ז"ל כתב בזה דברים שאינם לפי רום חכמתו. וראיתיו שרצה להסתייע לדברי רש"י מדברי ראב"ע, ובמחילה מכבודו דברי ראב"ע הם שבא לתקן המשמעות שלא יקשה לך בפסוק שהקדים נתינת הכפורת קודם נתינת העדות ומן הראוי להקדים נתינת העדות לזה אמר וכבר וכו' לא לפרש שכל הכתוב בא לומר שלא יתן העדות למעלה מהכפורת שזה אדרבה מובן מפסוק ראשון והטעות אדרבה מפסוק שני. והנכון בעיני לומר כי כונת הכתוב היא לרבות בו נתינה לומר שאחר שיתן הכפורת על הארון לא יצאו ממנו עוד לדורות עולם כמשפט ספר תורה אשר צוה לשום מצד וכו' ואמרו ז"ל (דב"ר פ"ט) שמשפטו שאם יהיה הפרש בין שבט לשבט בספריהם שכתבו כל שבט ספר תורה אחד יבררו הספר מספר המונח בית ה', ואמר כי העדות שם יהיו לבל יצאו עוד. ולזה ריבה בו נתינה אחר נתינה, ולטעם זה גם כן אנו מרויחים למה הקדים נתינת הכפורת לנתינת העדות, כי לא בא אלא לומר שאחר שנתנום בארון וכיסה בכפורת נתונים נתונים יהיו שמה עד עולם והבן. עוד ירצה כי לא יניח העדות בארון עד שיהיה הארון שלם בכפורת הלום ולא קודם, וזה אומרו ונתת את הכפורת וגו' אז אל הארון תתן את העדות עוד אפשר לומר על פי דבריהם ז"ל (ב"ב י"ד:) שהלוחות ושברי לוחות מונחים בארון, לזה אמר פעם ב' אחד כנגד הלוחות השלימים והב' כנגד השבורים, ובדרך רמז נראה כי בא לרמוז לו שהגם שהכפורת למעלה מן העדות שהם בתוך הארון למטה מהכפורת הם בבחינה למעלה ממנה ולזה סדר נתינת העדות אחר הכפורת לומר זו למעלה מזו מה שלא היה נשמע כן אם היה מקדים לומר ונתת את העדות וגו' ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה משמע שהכפורת הוא למעלה מהארון:

כג אמתים ארכו וגו'. הנה כשתרבע כל אמות השולחן אמה על אמה ברום אמה יהיו בין אורך ורוחב וגובה ג' אמות מרובעות באורך ורוחב וגובה, והוא סוד השפעת שולחן העליון מג' הדרגות בנצח הוד יסוד העולם:

{כז} לבתים לבדים. לפי מה שפירשתי בטבעות הארון שצריך לצקת ד' טבעות ולקובעם בארון ובתוך הטבעות יכניס ב' טבעות ובתוך הטבעות יתן הבדים, כאן אמר כי אינו צריך לעשות ככה אלא הטבעות עצמן הקבועות הם יהיו בתים לבדים והבן:

{לא} תיעשה המנורה. צריך לדעת למה הוצרך לומר תיעשה המנורה, ובמנחות פרק הקומץ רבה (כ"ח.) דרשו תיעשה לרבות שאר המתכות. ולפי זה דקדק לומר תיעשה ולא תעשה כי בימי משה לא היה צורך לזה כי של זהב עשו ובמדבר לא הוצרכו לעשות אחרת:

{לז} כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו. בהקומץ רבה (שם) תנן שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה שבעה נרותיה מעכבין זה את זה מאי טעמא הויה כתיב בהו עד כאן. וקשה והלא לא נאמר הויה אלא בקנים ולא בנרות כי ב' הויות נאמרו במנורה אחת בפסוק זה ואחת בפסוק ראשון ועשית מנורת וגו' ירכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו משמע שאינו מעכב אלא ז' קנים וגביעיה כפתוריה ופרחיה, והגם שבמשנה לא הזכיר אלא הקנים והנרות כתבו התוספת שהוא הדין ולא הזכירם התנא לצד שאינם במנורות של מתכות, וכן כתב רמב"ם פ"ג מהלכות בית הבחירה יעויין שם. אבל הנרות לא הזכיר בהם ההויה, והנה יש מחלוקת בין רבותינו ז"ל (מנחות פ"ח:) אם הנרות קבועים או לא, ולא מבעיא להאומר שלא היו קבועים שהם כלים בפני עצמן ולא מצינו בהם הויה, אלא אפילו למאן דאמר קבועים הרי מודה הוא שאינם מקשה עמה שלא נחלקו רבותינו ז"ל בפרק ב' מדות (מנחות פ"ח:) אלא אם היתה מהככר או לבד מהככר אבל שאינם מקשה ממנה אליבא דכולי עלמא לא, וכן דקדק הכתוב באומרו מקשה ירכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ואילו נרותיה לא אמר, ואחר שאמר משפטי פרטי המנורה באורך אמר שיעשו את נרותיה הרי זה מראה באצבע שחלוקים הם מהמנורה, ועוד דקדק הכתוב לומר **ממנה יהיו** לומר אותם שהם ממנה עליהם אני מתנה הויה. ואולי כי כיון שנתגלה טעם ז' קנים שהם לשום בהם נרות אם כן כשאין נר הרי הקנה בטל וכאילו אינו והוא מעכב. ואולי כי לא אמר הש"ם בהקומץ רבה מאי טעמא אלא על הקנים אבל הנרות אינו צריך כי זה תלוי בזה:

{לח} ומלקחיה וגו' זהב טהור. הוצרך לומר **זהב טהור** לפי שאליבא דכולי עלמא אינם באים מהככר ולזה צריך להודיע ממה יעשו אותם:

{לט} ככר זהב וגו'. בפרק ב' מדות (מנחות שם) תניא ככר זהב טהור וגו' למדנו למנורה שבאה מן הככר מנין לרבות נרותיה תלמוד לומר את כל הכלים יכול שאני מרבה אף מלקחיה תלמוד לומר אותה. ולעמוד על אמיתתן של דברים נשכיל לדעת מה היה חסר לי בידיעת מצות המנורה שעליו הוצרך לומר פסוק זה, ואראה כי בלא פסוק זה לא הייתי יודע שיעור זהב המנורה אם ככר אם חציו, לזה בא והודיע הכתוב השיעור דככר זהב טהור תעשה, ואחר שהודיע שיעור המנורה אז נכנסנו בספק אם הנרות בכלל השיעור או לא, וטעם שלא נכנס אלא בספק הנרות ולא בספק המלקחיים והמחתות מפני שהמלקחיים והמחתות ביאר הכתוב ואמר זהב טהור ואם הם משיעור הרשום במנורה לא היה צריך לומר בהם זהב טהור מה שאין כן הנרות שלא הזכיר בהם זהב נשאר בספק אם הם מהככר. ואין לומר כי ממה שלא אמר זהב טהור שמע מינה שהם מהככר משום שיש לומר כי לא הקפיד ה' עליהם שיהיו או מן הזהב או מן שאר המתכות לצד שעומדים לתשמיש ולעולם אינם מהככר, לזה אמר הכתוב **ואת כל כליה** הרי בירר ספקן שהיינו מסתפקין בנרות ואמר שהם מהככר, אבל מלקחים ומחתות אין לי ספק בהם ממה שהוצרך לומר בהם זהב טהור ודאי שאינם מהככר. ומעתה לא חש עלי הכתוב לטעות במאמר את כל כליה שנכנס גם מלקחיים ומחתות, אם כן קשה למה אמר הכתוב תיבת אותה למעט אם למעט מלקחיים ומחתות הרי אין צריך מיעוט, ונראה לומר בהעיר עוד בכתוב אחר האמת שאין בכלל הככר המלקחיים והמחתות למה סדר מצות ככר זהב טהור אחר שהזכיר מלקחיים ומחתות שמזה יחויב השכל לומר שגם עליהם חוזר הדיבור שאם לא כן היה לו להקדים לומר ככר זהב טהור וגו' ואת כל כליה ואחר כך יצו ה' מלקחיה ומחתותיה ואז על כל פנים לא היה צריך לומר תיבת אותה למעט מלקחיה ומחתותיה כי ממועטים הם כיון שלא הזכרו אלא אחר אומרו ככר זהב וגו':

אכן הנה האדון ברוך הוא נותן התורה בחר לומר פסוק **ומלקחיה וגו'** קודם אומרו **ככר זהב** וגו' לב' סיבות. האחד לצד שהוא אומר **וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר לזה** סמך פסוק זה למאמר המנורה וכליה שהם נרותיה, ואם היה מסדר פסוק זה **ככר זהב וגו'** קודם ומלקחיה היה נשמע שחוזרים הדברים גם עליהם ולא כן הוא כי אפשר שלא הראהו ה' תבנית המלקחיים והמחתות בהר. וסיבה ב' לסמוך מלקחים לנרות לומר כשם שהמלקחיים נעשו בפני עצמם גם הנרות דומות להם בפרט זה שמעשיהם בפני עצמן הגם שהם מהככר לא מפני זה תתחייב לומר שהיו מקשה ככפתורי' וגביעים וגו', והגם שפירשתי למעלה כי ממה שלא הזכיר הנרות עם שאר הפרטים שהזכיר במקשה שמע מינה כי אינם בכלל ואם כן לא היה צריך לרמז הנזכר, עם כל זה כיון שאמר הכתוב **ככר זהב טהור וגו'** את כל הכלים הרי השוה אותם למנורה ותבא הסברה לומר כי גם לזה נתכוין הכתוב לכוללם שיהיו במקשה כי לא מצינו פרט מפרטי המנורה שהוא מהככר ואינו מהמקשה לזה בא הכתוב והסמיך ענין המלקחיים והמחתות לנרות לומר כנזכר:

והנה אחר שהיה צורך בדבר לכתוב פסוק **ככר זהב וגו'** אחר פסוק ומלקחיה וגו' לטעמים הנזכרים חש הכתוב שלא ישכיל משכיל על דבר כי זאת היא כוונתו יתברך ויאמר הא ודאי שלא דיבר כסדר זה אלא להכניס המלקחים והמחתות בשיעור הככר וידחוק לומר טעם אומרו זהב טהור לאיזו דרשה כמו שתאמר לעכב בהם הגם שהמנורה אמר בה הכתוב ריבוי תיעשה המנורה מכל מקום אפילו משאר מתכות באלו צריכין להיות זהב טהור, אשר על כרחו נתחכם ה' ואמר תיבת **אותה** למעט מלקחיה ומחתותיה שאינם מהככר והודעת הנרות שהם מהככר מאומרו **את כל הכלים** במקומה עומדת. ומעתה נחזק לומר שטעם שסדר פסוק **ומלקחיה וגו'** קודם פסוק **ככר זהב וגו'** שהוא לסיבות שכתבנו, ולזה דרש התנא תיבת אותה למעט מלקחיה ומחתותיה ואת כל הכלים לרבות הנרות, ואמר **כל** לומר שאפילו נר אחד אין לעשותו אלא מהככר ולדרך זה הרוחתי אומרו **את כל הכלים** ולא אמר ואת לומר אותה את וגו' את כל וגו' ואותה והבן:

[שמות פרק-כו](#)

{א} **ואת המשכן תעשה עשר יריעות.** רמז בזה כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם לומר ששקול המשכן ככל העולם כולו שנברא ב' מאמרות, גם זכות לישראל בו כאילו קיימו ה' מאמרות שבהם נברא העולם. עוד נתכוין בסדר מצוה זו של יריעות שש ושל יריעות עזים שבשל שש צוה עשרה ושל עזים צוה עשתי עשר עוד צוה שיחבר ה' יריעות לבד וה' יריעות לבד וכן בשל עזים צוה לחבר שש לבד, טעם הדבר הוא כי רשם ה' שמו הנכבד ביריעות וצוה כי כולן יהיו רחבן ד' בין של שש בין של עזים כנגד ד' אותיות של שם הוי"ה, וכן תמצא שרמזו ראשונים במאמרם הזך (שבת ו'). רשות היחיד רחבו ארבעה וגובהו עשרה שהוא על שם הוי"ה רחבו ד' וגובהו פירוש במילוי עשרה על זה הדרך יו"ד ה"י וא"ו ה"י, וקדש הפנימי להיותו קרוב למקום המקודש וצוה לעשות עשרה יריעות כנגד אות יו"ד של שמו הגדול וצוה שיחבר ה' לבד לרמז בזה אות ה"א ראשונה של שמו יתברך, ורמז בזה כי אות ה"א ראשונה היא מוכללת תמיד באות הוי"ד, וזה הוא סוד קריאתה כי כשאתה קורא יו"ד אתה מחבר וא"ו ודל"ת שהם תכונת ה"א על זה הדרך ה' ואין אתה קורא אלא אות אחת כמו כן הדבר הזה והבן. ובחינה זו היא סוד החכמה והנה לך רשומה ניכר ביריעות אלו חכמה, הב' אותיות ראשונים הם שמונה ועשרים כנגדם צוה אורך היריעה שמונה ועשרים באמה, אות שלישית מ' ארבעים כנגדם צוה ה' רחב ד' באמה שעולה למנין עשר יריעות ארבעים, ואת רביעית היא אות ה' שרשם במאמר ה' לבד, וגם הוא סוד ה' חסדים הנמשכים מהחכמה, ואחר כך צוה ה' כנגד תשלום השם שהוא ו"ה לעשות יריעות עזים אחד עשר ורשם שיחבר שש לבד שהוא כנגד וא"ו וחמש לבד כנגד ה"א הרי תשלום שמו ית', וגם רשם בחשבון רחב עשתי עשרה מ"ד לסוד הוא"ו תפארת ישראל שהוא סוד יו"ד ה"א וא"ו ה"א שעולה בו מ"ה, וכבר הודיענו ה' (בראשית מ"ח ה') כי לא יעכב אחד למספר כי ישלימנו הכללות, ורשם בחשבון האורך שלשים באמה כנגד הדרגות ה"א אחרונה שבשם שמאירה משלש הכוללות עשירות והם שלשים ועוד יש לאלוה מילין עילאין קדישין והשומע ישמע ולבבו יבין:

טו **ועשית הקרשים למשכן.** פירוש כי המשכן יקרא האהל שעל הקרשים ואין הקרשים נקראים משכן אלא קרשי המשכן:

עצי שטים עומדים. רבותינו ז"ל ביומא (ע"ב.) אמרו שעומדין דרך גדילתן. ונראה שדייקו לה ממה שלא אמר על זה הדרך ועשית את הקרשים למשכן עומדים עצי שטים או ועשית את הקרשים עצי שטים למשכן עומדים שאז יהיה נשמע שהעמדה היא במצות המשכן שלא יהיו שוכבים ומאמרו **עצי שטים עומדים** רמז כי חוזרת תיבת עומדים גם לתכונת העצים מעצמם שיהיו כסדר העמדתם בשעת גדילתם:

רמז המשכן קרשים אין קרשים אלא קשרים שבאמצעותו יתקשרו ויתיחדו כל בחינות הקדושה עליונים ותחתונים וכולן רמוזים בו עשר אמות אורך הקרש אין לך בחינה מבחינת הקדושה שאין בה כללות עשרה, ואמרו **ואמה וחצי** כאן רמז יחוד מצה שלימה ומצה פרוסה, והוא סוד ה"א ודל"ת. או ירצה סוד היסוד חי העולמים הוא רמז האמה ועטרת היסוד הוא בחינת חצי האמה, נמצאת אומר כי כל קרש יש בו רמז עשרה שישנם בכל ספירה ויש בהם רמז צדיק וצדק מיוחדים ברוחב, מנין הקרשים מ"ח, והוא סוד (ישעי' נ"ד) ושמתי כ"ד כ"ד שמשותף, האדנים שמם יגיד ומעשיהם יצדיק בחינתם כי הם בחינת השכינה אשר תתכנה בשם אדני"י ואשר תקבל היסוד בתוכה ומספרם מאה והוא סוד הקטן למאה גם היא העשירי למדריגות וכוללת כל העשירות הרי מאה:

לז **והקמות את המשכן.** פירש ראב"ע שיאמר כן לחכמי לב וכו', הרב השכיל בכללות מצות ה' וחשב כי כשם שנאמרו כל מעשיה של המשכן לנוכח ואחר האמת לא הוא עשה אלא חכמי לב כמו כן תהיה מצוה זו, ולא כן הוא לעולם כי כל מה שיצוה ה' בנוכח למשה הוא יעשה ואין זולתו זולת במקום שיחזור ה' ויאמר בפירוש כי אחרים הם העושים אז נאמר כי טעם שדבר אליו לנוכח הוא לומר לו כי כיון שהוא המצוה כאילו הוא העושה וכמעשה כל המשכן וכליו שהגם שכינה הדבר אליו חזר וציווהו בפרשת כי תשא קראתי בשם בצלאל וגו' ואתו אהליאב וגו' ובלב כל חכם וגו' ועשו את כל אשר צויתך חזר וגילה הדבר כי לא יעשה משה דבר במלאכה, אבל הקמת המשכן שלא מצינו שחזר ה' ופירש לו מי המקום הרי זה יגיד כי הדברים נכתבן כי הוא יקים, והוא הקים דכתיב (לקמן י"ח) ויקם משה את המשכן וגו' הוא לבדו ואין איש אתו, והוא דברי חכמינו ז"ל (שמו"ר פנ"ב) ועיקר, וזולתו עיקר נעקר:

לג **ונתתה את הפרוכת וגו' והבאת שמה.** מכאן משמע כי יקדים לתלות הפרוכת במקומו ואחר כך יביא הארון לפניו מהפרוכת, ובפרשת פקודי (לקמן מ' ג') אמד ה' אליו ושמתי שם את ארון העדות וסכות על הארון את הפרוכת משמע כי יקדים הארון וכן עשה משה שהקדים הארון תחילה כמבואר שם. (פסוק כ') ונראה כי מה שהקדים נתינת הפרוכת להבאת הארון אינו אלא שרצה לגמור מעשה הפרוכת אבל סדר את מי יקדים הנה הובא בפרשת פקודי, או לצד כי סדר ההקמה אין זה מקומו אלא בפרשת פקודי ולא הוזכר כאן הבאת הארון אלא לומר מה משמש הפרוכת ומה מעשיו שהוא להבדיל בין הקודש ובין קודש הקדשים שהוא מקומו של הארון, לזה לא דקדק לומר מי קודם ותדרשנו במקומו:

שמות פרק-כז

א **ועשית את המזבח.** אמר **המזבח** ולא אמר מזבח. אולי שחוזר אל המוזכר במצות הכללות דכתיב (לעיל כ"ה ט') את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו ושם הראהו המזבח, ולזה אמר **ועשית את המזבח** שהראיתך תבניתו צריך שיהיה מבפנים עצי שטים:

יח **חמש אמות וגו'.** עיין מה שפירשתי בפסוק (שם) וכן תעשו: